

Pravo lice katolicizma

I. KRIST U CRKVI*

Evo, ja sam s vama u sve dane do konca svijeta. Mat. 28, 20.

Zapitamo li katoličku Crkvu, što ona sama o sebi drži, što sačinjava njen bitni zahtjev, njenu samosvijest, odgovara nam ustima svojih najznamenitijih učitelja sviju stoljeća: Crkva je ostvarenje Božjega kraljevstva na zemlji. Sv. Augustin snažno naglašava: »Sadanja, današnja je Crkva kraljevstvo Kristovo i kraljevstvo nebesa«, (de civ. Dei 20, 9, 1). »Nebesko kraljevstvo«, »Božje kraljevstvo«, što ga Krist u vezi sa Danijelovim proročanstvom (7, 9-28) naviješta, što raste kao gorušično zrno, što prođire svijet kao kvasac, te kao oranica krije pšenicu i kukolj do žetve, ovo »kraljevstvo nebesa« vidi Crkva u svojoj biti začeto i pretstavljano. Ona si je svijesna, da je ona pojava nečega novoga, što nadire, nadnaravnoga u Božjem kraljevstvu, pojava svetoga. U haljini prolaznosti ona je nova, od Krista na svijet donesena stvarnost, božanska istina i milost, koja se pokazuje u zemaljskoj ljuski. Te u koliko se njena punina stvarajući razvila u Kristovoj osobi, izgovara apostol naroda, Pavao, njenu najdublju tajnu, kad helenističkim formulama Crkvu nazivlje Tijelom Kristovim (1. Kor. 12, 27; Kol. 1, 18, 24; Ef. 1, 22; 4, 12): »Svi smo jednim Duhom kršteni u jedno tijelo, bili mi Židovi ili Grci, sluge ili slobodni, i svi smo u jedan duh napajani« (1. Kor. 12, 13).

Krist Gospodin je stvarni Ja Crkve. Crkva je tijelo, koje je prožeto spasonosnim Isusovim snagama. Ovo jedinstvo Kristovo s Crkvom tako je usko, tako nerazdruživo, prirodno i bivstveno, da Pavao u pismu Kološanima i Efežanima Krista upravo nazivlje glavom tijela. Kao glava crkvenog tijela Krist tek dovršuje i upotpunjava crkveni organizam. Kao što se glava i tijelo ne daju razdijeljeni zamišljati, isto tako se ne da ni Krist i Crkva. (Kol. 1, 18; Ef. 4, 15; itd.). Ovo uvjerenje, da Krist proživljuje Crkvu, uvjerenje o bitnom jedinstvu Crkve s Kristom jest temeljni dio kršćanskog navještenja. Od Origena preko Augustina do Pseudodionizija i preko njega do Tome Akvinca i dalje do našeg neza-

---

* Prva dva odlomka iz Adamovog djela »Bit Katolicizma — Wesen des Katholizismus«, što će iza Edmunda Campiona izaći doskora u Knjižnici Života. Život Edmunda Campiona u glavnom je dotiskan i doskora će ući u promet.

boravnog Möhlera, tübinškog majstora, stoji ova sigurnost u srži nauke o Crkvi. Crkveni naučitelji uživaju, da uvijek novim slikama ponavljaju riječ Augustina, kojom slavi mistično jedinstvo Crkve s Kristom: oboje su »jedno«, »jedno tijelo«, »jedno meso«, »jedna te ista osoba«, »jedan čovjek«, »jedan Krist«, »cijeli Krist«. Ovaj bivstveni odnošaj Krista i Crkve, ovo njihovo usko jedinstvo nije moglo doći do jačeg izražaja nego li u slici o zaručenju između Krista i Crkve, što je Pavao prvi upotrebljava u vezi s riječima nekih proroka. (2. Kor. 11, 2;), (Hos. 1-3; Jer. 2, 2; Jes. 54, 5). Po Pavlu je Crkva zaručnica Kristova, za koju je samog sebe predao. Sličnim mislima slavi sv. Ivan »svadbu Janjeta« u 1. ajnom Otkrivenju, te pjeva o »zaručnici«, koja je pripravna (Otkr. 19, 7, 8). Kasnija mistička teologija splela je iz ovih biblijskih misli svoju divnu miomirisnu zaručničku mistiku: Krist je Gospodin, Crkva Mu zaručnica, te oboje rađaju u uskom jedinstvu djecu života.

Ova nadnaravna bivstvenost Crkve u prvom se redu ispoljava u njenim praiskonskim djelima, u dogmi, ćudoređu i kultu.

Njena dogma neće ništa drugo da bude nego objavljena istina Kristova, koju nam Crkva nepogrešivom učiteljskom odlukom nalaže vjerovati. Ona hoće da bude radosna vijest o svoj dragocjenoj stvarnosti, o svem bujnom životu, koji je ušao u prostorni i vremenski svijet nestvorenom Riječju. Dogme kristologije u užem smislu opisuju osobu Boga-Čovjeka, »značenje Božjega veličanstva« na Isusovom licu. Dogme o spasenju opisuju Njegovo spasiteljsko djelo u životu, muki i smrti te s desne Oca. Dogme o Trojstvu vode do izvornoga dna ovog božanskog života, do Očevog krila te potvrđuju prostornu i vremensku pojavu Isusa u vječnim nutarnjim božanskim ishodima. Mariološke dogme opisuju naravne tjelesne veze Isusovog čovječanstva i Njegovo djelo spasa u odnosu prema vlastitoj blagoslovljenoj Majci. Dogme o milosti osiguravaju, da Isus nije bio dužan spasiteljstva i da za nj Bogu dugujemo zahvalnost te one određuju nove temeljne odnose spasenih: ljubav, mir, radost u Duhu Svetome. Dogme o Crkvi i sakramentima i sakramentalijama osvjetljaju predanje novog života, koji izvire iz Krista, ljudima sviju vremena i sviju krajeva. Dogme o posljednjim stvarima opisuju Isusa kao Suca i Izvršitelja i kako On poslije dovršenog spasenja Ocu predaje Svoje veličanstvo, da »Bog bude sve u svemu«.

Tako sve dogme katoličke Crkve nose značaj Kristov; hoće da izraze jednu stranu Njegovog navještenja, hoće da nam prikažu živog, spasonosnog, vladajućeg, sudećeg Krista u svem opsegu Njegovog povjesnog razvoja.

Drugačije nije ni sa crkvenim ćudoredem i bogoštovljem. Temeljni cilj sve crkvene stege, cijelog naučavanja i propovijedi jest, da se u vjerniku izgradi »drugi Krist«, kako vele Oci, »da bude Kristu sličan«. Ovaj jedini odgojni cilj uzdržava kršćanskom ćudo-

ređu njegovu nutarnju jedinstvenost. Nema dvostrukog morala u Crkvi, jer samo jednog Krista imamo da izgradimo. Samo su načini i putevi veoma različiti, kojima se teži za tim jednim ciljem, baš kao što su različiti i ljudi, koji treba da uzrastu i sazriju do Krista. Mnogi će vjernici moći da izgrade Kristovu sliku samo tihim, sjenkovitim obrisom. Ali kao što se prirodi dopada, da u pojedinim savršenim stvorovima daje svoje najbolje i da njima izivi svoju suvišnu snagu, isto tako i u Crkvi u ovim ili onim svetačkim ličnostima plane djelotvorna punina Kristova, bogatstvo Njegovog milosnog blagoslova u pramen sjajnih zraka, u čudesa nesebičnosti i ljubavi, čistoće, poniznosti i predanosti. Knjiga profesora Merkle-a »Vjerski odgojitelji katoličke Crkve« može da pruži po koji pogled i inostranim u duboku ozbiljnost i junačku snagu, kojom Crkva u pojedincu rva da ostvari Kristovu sliku, da Njegov Duh pretvori u krv i meso, da utjelovi Isusa.

Istom povezanošću i puninom Kristovom odiše i crkveni kult kao i crkveno čudoređe. Kao što svaka pojedina molitva u liturgiji svršava sa starokršćanskim blagoslovom: »po Kristu, Gospodinu našem«, tako je svaki bogoslužni čin od misne žrtve do zadnje molitve upućenje na Krista, sjećanje na Njega (ἀναμνησις Χριστοῦ). Još i više: crkveni kult nije samo djetinjsko sjećanje na Krista, nego je sudjelovanje s Isusom i Njegovom spasonosnom moći, koje se vrši vidljivim tajnovitim znacima, okrepno dodirivanje ruba Njegove haljine, oslobađajuće doticanje Njegovih svetih rana. To je najdublji smisao crkvene liturgije: da Kristov spasiteljski blagoslov učinimo prisutnim, zornim i plodnim kao svetu, potresnu stvarnost, koja ispunjava čitav život kršćanina. U krštenju struji za vjersku svijest Kristova žrtvovana krv u dušu, čisti je od svake slabosti istočnog grijeha te je napaja svojom životnom snagom, da postane novi čovjek, preporođeni čovjek, čovjek Božjega djetinjstva. U sakramentalnom činu potvrde šalie Krist Svoga »Tješitelja«, Duha jakosti i bogodne vjere u probudenu vjersku svijest, da iz Božjega djeteta stvori Božjega borca. U sakramentu pokore Isus kao praštajući Spasitelj tješi zabrinutu dušu riječima mira: Idi, grijesi su ti oprošteni. U sakramentu pomasti stupa milosrdni Samaritanac do bolesničkog kreveta te kaplje novu životnu volju i duh žrtve u ranjeno srce. U sakramentu ženidbe ukorjenjuje ljubav muža i žene u Svojoj dubokoj ljubavi prema Svojima, k zajednici, prema Crkvi, u Svojoj dosmrtnoj vjernosti. U rukopoloženju svećeničkog ređenja predaje Svoju mesijansku punomoć. Svoju poslaničku vlast učenicima, koje On zove, da preko njih iz carstva smrti uvijek iznova budi nove ljude, djecu Božju.

Sakramenti nisu ništa drugo do vidljivog jamstva, koje nam je zajamčeno riječju Isusovom i apostolskom porabom, da Isus djeluje u našoj sredini. Isus je tu kao prijatelj i tješitelj, kao liječnik duševnih i tjelesnih rana, kao Spasitelj u skrovitoj formi sakra-

mentalnog milosnog blagoslova u svim važnijim prokretima našeg sićušnog života, u njegovim visinama i dubinama, kod oltara i kolijevke, kod bolesničkog kreveta, u svim bojaznim i teškim potresima, koji nas mogu snaći. Toma Akvinski¹ sjajno je opisao ovu usku isprepletenost cijelog kršćanskog života sa sakramentalnom i spasiteljskom vjerom. Čak i stari majstor Goethe o njoj toplo govori u 7. knjizi 2. dijela »Pjesma i istina«, te zaključuje svoju raspravu značajnom napomenom: »Kako je ta prava duhovna veza u protestantizmu raspršena, gdje se jedan dio tih simbola drži apokrifnim, a samo malen dio kao kanonički, i kako nas mogu ravnodušnošću prema jednima pripremiti na veliko dostojanstvo drugih«.

Ali nabrojani sakramenti još nisu ono najdublje i najsvetije. Isus se tako jako predaje svojim vjernicima, Njegova spasiteljska ljubav tako je prodorna, da se vjerniku predaje kao lična stvarnost milosti. Isus daje Svojima Svoju nutrinu, najdragocjenije što ima, svoje Ja, Svoju božansko-čovječku ličnost. Blagujemo Njegovo Tijelo i pijemo Njegovu krv. Isus toliko ljubi Svoju općinu, da je proživljuje ne samo Svojim blagoslovom i Svojom snagom nego i Svojim pravim božansko-čovječanskim Ja, da On s njome stupa u tjelesnu i krvnu zajednicu te je spaja sa Svojim bićem kao čokot lozu. Ne, mi nijesmo kao siročad ostavljeni na svijetu. Pod prilikama kruha i vina živi Učitelj među Svojim učenicima, zaručnik kod svoje zaručnice, »Gospodin« usred Svoje općine dok jednom opet ne dođe u vidljivoj slavi s oblaka nebeskih. Sakrament oltara je najjača, najdublja i najnutarnija uspomena na Gospodina, dok opet dođe. I zato ne možemo da zaboravimo Isusa, pa da prođu i stoljeća i tisućljeća, pa da se uvijek iznova ispremi-ješaju narodi i kulture. I zato nema na zamli srca, čak ni srca oca ili majke, koje miljuni i miljuni tako istinito i vjerno, tako djelotvorno i predano ljube kao Srce Isusovo.

Vidimo: u sakramentima, osobito u sakramentu oltara odražuje se najsajnije temeljna misao Crkve, istina o ućlanjenju vjernika u Krista. Zato katoliku izgleda površno, kad bi se radi ove ili one izvanke sličnosti crkveni sakramenti i u njihovom pravom sadržaju i glavnom određenju htjeli izvesti iz vankršćanskih sistema i kultova, recimo iz poganskih misterija. Sakramenti odišu čak iskonski kršćanski život. Kao neposredna ustanova Kristova oni su najvjerniji izraz i poklad prakršćanske blagovijesti o nerazdjeljivoj povezanosti sa Kristom, o trajnom »prebivanju u Kristu«. U katoličkoj sakramentalnoj mistici afirmira se i osjeća se Krist kao Gospodar općine, kao njen tajni izvor snage i blagoslova. U njoj se izrazuje temeljna bit Crkve: nastavak Kristovog života u njoj.

---

¹ Toma Akvinski, *Summa Theologica* p. 3 q. 65 a. I. K cjelini isp. C. Marmion, *Krist, život duše*, 1928.

Prema onome, što je dosad rečeno, dogma, čudoređe i kult očituju prije svega svijest Crkve, da je ona vrhunarnog postanka, da je ona Tijelo Kristovo. Ova svijest nadalje prevladava i u duhu njenih redova i uređaja, osobito u načinu i vrsti, kako Crkva hoće da joj se ispolji njen vrhunarni život, naročito crkveno shvaćanje službe i sakramenta. Kad smo dosada govorili o vrhunarnom životu u Crkvi, sada ćemo osvijetliti posebnu formu, u kojoj se prikazuje taj život.

Budući da Crkva neće ništa drugo da bude nego Kristovo Tijelo, ispoljavanje Njegovog božansko-čovječanskog bića u povijesti, zato je preobraženi Krist stvarni izvor njenih snaga i punomoći tako, da se sve te punomoći mogu vršiti samo u Njegovo ime i da zapravo u najdubljem smislu Njemu pripadaju. Citav ustavni život Crkve je aristokračičan, upravljjan odozgor, od Krista, a nije demokračičan. Autoritet, punomoć ne dolazi odozdo, iz općine, nego odozgor, od Krista. Od Boga koji se objavio u Kristu, teče struja novih moći preko apostola k Crkvi. Već stari Afrikanac Tertulijan podvlači ovaj odnos stvari: »Crkva od apostola, apostoli od Krista, Krist od Boga« (de praescr. 37). Apostoli nijesu djelovali vlastitim pravom, nego kao »poslanici« i zamjenici Kristovi: »Tko vas sluša, Mene sluša, i tko vas prezire, Mene prezire; a tko Mene prezire, prezire Onog, koji Me poslao« (Luk. 10, 16; isp. Mat. 10, 40). Kako nam novozavjetne knjige, osobito pastirska pisma, svjedoče (isp. Tit. 1, 5; 1. Tim. 4, 14; 2. Tim. 1, 6; Dj. ap. 20, 28), apostoli su sa svoje strane svagdje, gdje su osnivali općine, za prestonike (προστώτας) namiještali rukopolaćanjem »prvijence«, tj. koji su se prvi obratili, koji bi mjesto njih »pasli Boćje stado«, kako se sv. Petar tako lijepo i zgodno izrazuje (1. Petr. 5, 2). Dakle nisu općine bile nosioc, subjekt apostolskih punomoći, nego »najstariji«, »prestonici«, »nadzornici«, (ἐπιτροπῶν) koje su apostoli mjesto sebe izabirali u Kristovo ime. Poslije smrti apostola opet su ovi najstariji dalje predavali rukopolaćanjem svoju poslaničku moć. Dakako da su općine smjele kazati svoju riječ i savjet, tko će primiti poslaničku moć. Ali sama vlast bila je isključivo apostolska vlast, rezervat »prestonika«, koji su se svodili na apostole. Možemo reći: cijela starokršćanska literatura potvrđuje ovu misao. Klasičnom zornošću je razvija već jednom od prvih pisama kršćanskih, 1. pismo Klementa (ad Cor. 44, 3).

Crkveno zvanje počiva dakle na apostolskom nasljedstvu (successio apostolica), na predavanju — polaćanjem ruku — one poslaničke vlasti, koju su apostoli primili od Krista. Ova apostolska poslanička vlast, kako se dalje predaje od biskupa do biskupa sve do današnjega dana, u svojoj nutarnjoj biti nije ništa drugo nego mesijanska punomoć Isusova. Apostolskim nasljedstvom struji ona dalje i dijeli čovječanstvu Kristovu istinu i milost. Tako nam Isus stoji za crkvenim zvanjem. Kako škola veli, Krist je glavni uzrok (causa principalis) svih crkvenih funkcija, njihov posljednji

izvor snage i djelatnosti. Čovjek je samo sretstvo, causa instrumentalis, svega onoga, što sam Krist u Crkvi uči i posvećuje i naređuje. Zato i stupa u crkvenim funkcijama ljudsko Ja, lično, individualnost kao takva sasma u pozadinu. Na mjesto ličnoga stupa Isusova spasiteljska moć, koja prožima Kristovo Tijelo. Njen izraz i poklad jest crkveno zvanje. Zvanje je u biti služba Kristu, to znači služba, koja se vrši samo u ime i nalogom Kristovim te ima svoje značenje isključivo od Kristovog autoriteta. Svakako se može ličnost službenika odraziti u načinu i vrsti, kako on izvršuje Kristovu volju. Ali ono bitno njegovog djela, srž njegove djelatnosti potpuno je nezavisna od ličnih prednosti i slabočća. Ma kako njegove lične snage podupirali njegovo propovijedanje i upravljanje, ono se vrši samo Kristovom punomoći. I ne krsti on, nego Krist po njemu. Crkveno shvaćanje zvanja proističe dakle neposredno iz temeljnog uvjerenja, da »Gospodin« unutrini proživljuje Svoju Crkvu. To shvaćanje nije neevanđeoska pozajmica iz poganskih vrela, možda čak iz židovskog ili rimskog prava, nego je izraz kršćanske pramisl: »Krist je onaj, koji govori; Krist je onaj, koji krsti«. Crkveno zvanje hoće samo da obrani veliku prakršćansku misao, da s pravom u Crkvi postoji samo jedan Autoritet, samo jedan Učitelj, samo jedan Djelitelj milosti samo jedan Pastir: Krist, Gospodin. Zato ipak ne znači crkveno shvaćanje neko skrućenje i skamenjenje, nego ono otvara pogled i vjersko držanje Kristu i samo za Njega. Nijedan ljudski autoritet, nijedno tuđe Ti neka ne stupi između Krista i vjernika. Božanska istina, milost, život neka neposredno struji od Krista u dušu. Crkveno dakle zvanje — ma kako to protuslovno zvučilo — baš svojim neličnim, izvanličnim značajem osigurava slobodu kršćanske ličnosti. Ono štiti od duhovnog nasilnog gospodstva i posredničke uloge takozvanih vodećih ličnosti te stavlja Krista i vjernike u neposredni snošaj. Zvanje dakle ne rastavlja, nego veže, još više: ono štiti i osigurava tajinstveno polje snaga i one čudovite figure, koje nastaju iz polariteta Krista i duše. Ono štiti i osigurava neposrednu vezu i izmjenu života između Glave i Njegovih udova.

To vrijedi kako za crkveno zvanje tako i za svećeničko i pastirsko zvanje. I crkvena naučiteljska je vlast vezana na Gospodinovu riječ: samo jedan neka je vaš učitelj, Krist (Mat. 23, 10). Kad katolički svećenik naviješta riječ Božju, govori sam Krist u njemu. Baš u naučavanju Njegovog zamjenika ističe se Kristov autoritet najuvjerljivije i najjasnije. Ali i u propovijedi kojeg jednostavnog kapelana u samotnoj seoskoj crkvi razabire vjernik Kristovu riječ. »U Svojima govori sam Krist i u Njegovim vijesnicima razabire se Njegov glas« (Augustin, in Ev. Joh. tract. 47. 5). Svom poviješću vjerskih borbi prevladava ova kristocentrična svijest naučavanja Crkve. Zato se Crkva drži tako prkosno i čvrsto primljenog Kristovog poslanstva, jer je njeno navješćivanje isključivo vezano na Krista. Zato kod nje nema namigivanja i bratimljenja sa duhom vremena. Njeno naučavanje neće da bude i nije

ništa drugo do nastavak predavanja Kristovog poslanstva, što su ga apostoli naviještali. Što Pavao naglašuje svojem učeniku Timoteju: »Timoteju, sačuvaj, što ti je predano!« (2. Tim. 1, 14; isp. 1. Tim. 4, 16; 6, 14), to je lozinka cijelog crkvenog naučavanja. Ovaj duh žilave vjernosti do predaje neposredno struji iz kristocentričnog temeljnog držanja Crkve. S tog osnovnog stava Crkva se uvijek protivila svakom nasilju vodećih ličnosti, škola i pravaca. Gdje je god od tih škola potamnijela ili došla u opasnost zajednička kršćanska svijest, predano Kristovo poslanstvo, nije se ona ustručavala da mimoide i svoje najveće sinove, jednog Origena, Augustina — tu i tamo — čak i Tomu Akvinca. I svagdje, gdje god se pokušavalo da nosiocem Kristovog poslanstva postane vlastito siromašno Ja, a ne predaja, niti oslon na povijest, praktičansku predaju, na živu vjersku zajednicu, ondje je Crkva izrekla svoju osudu i tu bi osudu ona izrekla i onda, kad bi anđeo sišao s neba, koji bi drugačije naučavao, nego što je ona to primila od apostola. Povijest crkvenog naučavanja nije ništa drugo nego povijest njenog žilavog držanja na Isusovom evanđelju, strogo dosljedno provođenje Njegovog naloga: samo jedan neka vam je učitelj, Krist!²

Još neposrednije nego li za crkvenim naučavanjem stoji Krist, »Gospodin« općine, za sakramentalnim životom Crkve. Samo onaj, koji ovo odlučujuće smetne s uma, može da naklapa da se »u skolastičko-dogmatskom shvaćanju sakramentalnog djelovanja odaju primitivne pretstave o automatskoj snazi, o Mani svetog čina«.³ Po katoličkoj nauci »sakramentalnu« milost, koja za razliku od prolazne »djelujuće« milosti stvara trajnu povezanost s Bogom, ne rađaju, ne uzrokuju moralno-religijozni naponi primaoca sakramenta (ex opere operantis), nego je uzrokuje prosto izvršenje samog sakramentalnog znaka (ex opere operato). U svakom je sakramentu dano nešto objektivno (opus operatum), naime neko osobito vezanje stvari (materije) i izgovorene riječi (forme), u čemu po volji Kristovoj sakramentalna milost prima vidljiv oblik. Kad se ta veza na primaocu izvrši po nakani Crkve, vidljivi znak postaje »Kristovo djelo« (opus Christi), koje neovisno od ličnog sudjelovanja primaoca snagom valjanog izvršenja uzrokuje sakramentalnu milost, koju označuje simbolični sadržaj znaka.⁴ Na pr. time. što se krsna voda lijeva u ime presvetog Trojstva na glavu neodraslog djeteta, dijete se baš izvršenjem ovog čina opira od istočnog grijeha i prima u božansku zajednicu ljubavi. Otvara se nebo, i glas Očev govori: »Ti si moje ljubljeno dijete«.

Sakramentalni čin dakle stvarno posreduje Spasiteljevu milost »bez ikogjeg subjektivnog momenta«, bar u koliko je u pitanju

² Augustin: Christus est, qui docet. Cathedram in coloe habet... schola ipsius in terra est et schola ipsius corpus ipsius est. Caput docet membra sua, lingua loquitur pedibus suis. Christus est, qui docet: audiamus, timeamus, faciamus (de disc. Christ. 14, 15).

³ F. Heiler, isto str. 12.

⁴ Isp. Diekamp, Katolička dogmatika, sv. 3, 1920, str. 31 i d. K misnoj žrtvi v. A. Vonier, Tajna euharistijske žrtve, 1929.

spas neodraslog djeteta. Gdje se radi o opravdanju odraslog čovjeka, koji je došao do religijozno-moralne svijesti, mora se primaoc, potanknut prethodnom djelujućom milošću, subjektivno pripraviti — činima vjere, pokore i pokajanja — na milost, koja se objektivno pruža u sakramentalnom aktu. Ovaj religijozno-moralni trud odraslog nije djelotvorni razlog pomilovanja (causa efficiens), nego samo pripravlja na to (causa dispositiva). Djelotvorni je razlog milosti isključivo Krist, koji pokazuje i daje Svoju milosnu volju u milosnom znaku, koji je On utvrdio. Sakramentalna je dakle milost nešto dato, darovano, nešto što se daje sakramentalnim činom preko i mimo svakog napora. Da li će ta iskonski već darovana sakramentalna milost za mene biti djelotvorna, tj. da li ona stvarno u meni uspostavlja ili usavršuje stanje opravdanja, zavisi od one ozbiljnosti, kojom sam se rastvorio prethodnoj milosti i pripravio na primanje sakramenta. U koliko katoličko shvaćanje sakramenta smjera na ličnu primjenu sakramentalne milosti, ono pretpostavlja religijozno-moralno sudjelovanje primaoca. Zato ono nema ništa zajedničkog sa onom primitivnom čarolijom, koja očekuje sav spas samo od »Mane«, pune snage.

Tko misli da mora govoriti o »magičnoj djelatnosti« sakramenta, rastavlja ga ne samo od primaoca, nego i od Krista, stvarnog i jedinog djelitelja milosti, te ga stavlja na samog sebe. Crkveni sakrament u njegovim rukama od milosnog znaka postaje samostalan izvor milosti, koji ima snagu, sveta čarolija. U stvari sakrament nije i nijednog momenta nije postavljan na samog sebe. On ima sav svoj smisao i postajanje samo u Kristu i po Kristu. Kao što se Krist nije ustručavao da za vrijeme svog zemaljskog života Svoja tjelesna ozdravljenja veže za neznatne simbole (isp. Mat. 7, 32; Iv. 9, 6), tako je i u novom uzvišenom smislu uzvisio sakramente do sretstava Svoje spasiteljske moći (causae instrumentales), da po njima, njihovim vidljivim znacima posvećuje duše. Da, po tzv. franjevačkoj školi, koju još i danas zastupaju, sakramentu ne pripada uopće bilo kakva nutarnja »fizička« uzročnost. Što više, milost struji neposredno od Isusa u dušu vjernika. Sakrament je samo svečano obložen znak Kristov, uvjetovana milosna volja Isusova, vidljivom učinjena, osjetna, djelatna riječ: Hoću, očisti se!

Svakako nešto stvarno, nelično ostaje nam skriveno i poslije ovog razlaganja crkvenog pojma sakramenta. Ostaje istina, da Kristova milost uzročno ostaje vezana za objektivno izvršenje milosnog znaka, a ne za moralno-religijozno sudjelovanje vjernika ili svećenika. Ali zašto je tako? Baš u neličnom, stvarnom kod sakramenta izrazuje se najdublje, što Crkva nazivlje svojim: njena najuža veza s Kristom, njeno djelovanje iz Kristove punine, njeno posvećenje jedino Kristovom snagom. Baš zato, što ništa ljudsko na njoj ne posvećuje ljude, nego jedino Kristova snaga, zato nije blagoslov Kristov vezan na čisto naravno, ljudsko djelovanje, na vjeru i kajanje grešnika, ni na molitvu i žrtvu svetih, plemenitih

duša, izvanredno obdarenih ličnosti, svetih proroka, biskupa i svećenika, nego na potpuno nelično, na mrtvi znak, koji po sebi ima samo tu prednost da bude Kristov znak, valjan izraz Njegove milosne volje. Crkveno shvaćanje sakramenta hoće dakle da nam sačuva ono najdublje u kršćanstvu, ono, za što se borio i trpio sv. Pavao: potpuno nedugovanje milosti i misao, da je Krist »sve u svemu«. Zato, što je u sakramentu nelično dano neposredno sa samom biti kršćanstva, zato je ono tako staro kao samo kršćanstvo i tako staro kao samo Kristovo tijelo, Crkva. Biblijska teologija naglasuje, da već sakramentalna nauka sv. Ivana i sv. Pavla sadržaje ovo nelično, da poznaje čisto sakramentalno djelovanje u opisanom smislu, bar što se stvari tiče, i da je zato skroz nakroz katolička. I kako bi i moglo da bude drugačije! Gdje je Krist u središtu, gdje se riječ ozbiljno shvaća, da smo od Njegove punine sve primili, isključuju se svi ljudski spasonosni uzroci. Ondje nema ljudskih posrednika, kako napominje Augustin protiv donatista. Tu djeluje jedino Krist. Kad su se u korintskoj općini neki vjernici priključili pojedinim istaknutim ličnostima te stvorili Petrovu, Pavlovu i Apolovu stranku, kao da bi htjeli svoj spas izgraditi na ljudskim veličinama, obrnuo se Pavao plamenim žarom Kristovog svjedoka protiv ovakvog oljudskovljenja evanđelja. »Što je samo Apolo, što Pavao?... Sluge Onoga, po kojem ste postali vjernici... drugog temelja nitko ne može da postavi od onoga, koji je već metnut, a taj je Isus Krist (1. Kor. 3, 4 itd.) U crkvenom shvaćanju sakramenta radi se o tom da se istakne i osigura ova osnova kršćanstva. U stoljetnoj borbi protiv montanista, novacijana i donatista, poslije opet protiv valdenza, albingenza i husita ponavljala je Crkva riječ sv. Augustina: »Sakramenti posvećuju sami po sebi, a ne po ljudima«. Jer ne krste i ne opraštaju grijehe ljudi, nego samo Krist. Baš tim, što kršćanski sakrament isključuje svojim neličnim značajem sve ljudske posrednike, osigurava on neposrednu slobodnu izmjenu života između Glave i Njegovih udova. Zato i nigdje nije toliko šticeana lična sloboda vjerskog života kao u katoličkoj pobožnosti. Kao što je raznovrsno lišće na drvetu tako su raznovrsne forme pobožnosti, u kojima se ispoljuje sakramentalno doživljavanje Krista u katolika.

Još bi trebalo nešto reći o odnosu crkvenog pastirskog zvanja prema Glavi Crkve. Prema evanđelju sv. Ivana (21, 15 itd.) naložio je preobraženi Krist Petru: »Pasi Moje jaganjce, pasi Moje ovce!« Neka ne pase vlastite ovce, nego ovce Kristove. Pastirska služba pokazuje se kod sv. Ivana jasno kao vlast zamjenjivanja, kao vlast mjesto Krista. U tom smislu vrši je već sv. Pavao onom nepokornom Korinćaninu: »U ime Gospodina Isusa Krista«, » snagom Gospodina Isusa Krista« predaje ga »Sotoni na propast tijela, da mu se duh spasi na dan Gospodnji« (1. Kor 5, 4). Sve su mjere crkvene steže nošene sviješću, da odluke padaju u ime i snagom Isusovom. U koliko se crkveno zvanje ne odnosi kao učiteljska i svećenička vlast neposredno na nadnaravne, od kršćanske Obja-

ve jednom zauvijek označene stvarnosti, na stvarnost dogme i sakramenta, nego radi na uvođenju ove nadnaravne stvarnosti u praktični život, na primjeni kršćanskih norma i vrednota na tekući, s dana u dan promjenljivi život ljudi i naroda, nije baš za sve njegove naredbe sigurno, da su dane u smislu i duhu Isusovom. Tako je moguće, kako je već sv. Augustin više puta ponavljao, da se u rukovođenje crkvene stege uvlači ljudsko, previše ljudsko i da zato treba žaliti zablude i pogreške. Ali iako pojedinačno može da bude pogrešno, jasni cilj, vodeće misli i odlučna sretstva crkvene stege jesu prema uvjerenju vjernika Kristov duh, da je vlast Crkve vlast istine, pravde i ljubavi, i zato je za njega riješen problem Dostojevskog, koji je tako dirljivo ocrtan u legendi o Velikom inkvizitoru ili još više u velikom romanskom fragmentu Braće Karamazovih, od čega je legenda samo dio; problem, nije li ljudska vlast istovjetna sa nasiljem. Da, tako je. Svaka čisto ljudska vlast jest nužno nasilje, bila ona izvršena od pojedinaca ili od zajednice. Samo u vidljivom božjem kraljevstvu Crkve čovjek je slobodan od čovjeka. Jer ne služi ljudima, nego Bogu. U tom je tajna inostranim nerazumljive djetinjske poslušnosti, kojom vjernik prima crkvene naredbe; poslušnosti, koja spremnim i junačkim Da podlaže svoje maleno mišljenje i želje Kristovoj volji, koja upravlja Crkvom i koja se izrazuje u crkvenom ustavu; ona spremno širi maleno, sićušno Ja u veliko Ja Crkve. To nije poslušnost lješine, ropsko držanje, to je religiozni akt za vjernika, bezuvjetna predanost volji Gospodinovoj, koja prožima Crkvu, to je bogoslužje. Ova poslušnost zato nije kukavična i slaba, nego jaka i požrtvovna, muževna i ponosna čak i pred kraljevskim prijestoljima. Ona je vjerna čak i do gubitka zemaljskih dobara, pa i vlastitog života, ona je žrtva samoga sebe Kristu, koji proživljuje Crkvu. U toj vjernosti teče plemenita krv vjere. Ako se sutradan kršćanskim zajednicama prolomi oluja, kad moraju da isповједaju vjeru do krvi ne znam, da li će sve zajednice ostati složne i jake i vjerne, okupljene oko jednog Krista; da li se neće veze kojima su vezale svoje članove u mirno vrijeme, raspršiti na tisuću komadića, kao vjetar zadune u pljevu. Ali to znam: vezu, koja drži Crkvu i njene članove, neće ni jedan davao ni demon raspršiti. Jer ona nije s ove zemlje. Ona je vezana od »Gospodina« Crkve, od Boga-Čovjeka Isusa Krista.

II. CRKVA, TIJELO KRISTOVO

Crkva je Njegovo Tijelo, punina Onoga koji sve u svemu ispunja. Postl. Ef. 1, 2.

Iz bitnog određenja Crkve kao kraljevstva Božjega i Kristovog Tijela slijedi kao prva osebina: nadnaravni, nebeski značaj njenih punomoći. U njemu naginje Crkva nevidljivom, duhovnom,

vječnom. O tom smo govorili u prvom predavanju. Ali Crkva nije samo nevidljiva. Zato što je ona kraljevstvo Božje, nije ona slučajna smjesa, nego je sredena hijerarhija. Takav je red nužno vidljiv. Zato je ona Tijelo Kristovo, njena je bit nešto organsko, jedan je dio za drugi i u odnosu prema drugom, vidljivi organizam. U tom leži druga osebina crkvenog bića. Duh Kristov, koji se pokazuje u Crkvi, nije neka slobodno lebdeća veličina, spasiteljska moć, koja se nevidljivo spušta samo na ovog ili onog, kako su to razumjeli starokršćanski i novokršćanski spiritualisti. Krist Gospodin kao Glava Svojih udova nikada ne djeluje na pojedinog vjernika u nutarnjoj odijeljenosti od Svoga Tijela, nego uvijek u njemu i s njim.

To znači: Nadnaravna Isusova spasiteljska moć, kako se pokazuje u Crkvi, nije vezana na pojedinu osobu u koliko je ona osoba nego u toliko, što je ona Bogom pozvani organ zajednice. Isusov se dakle Duh ne uvodi u zemaljsku stvarnost preko pojedinih ličnosti, koje su obdarene osobitim karizmatičkim darovima, nego se uvodi redovima i zvanjima, koja po volji Kristovoj kao sastavni elementi na osobit način stvaraju i nose zajednicu te joj razvijaju njen nutarnji život. Dakle nosioc Isusovog duha nije Crkva kao mnoštvo pojedinosti, kao suma duhovnih ličnosti, nego Crkva kao složna, sredena cjelina vjernika, kao zajednica, koja lebdi nad ličnostima, a ispoljuje se u svetim redovima i zvanjima. U koliko je ta organizirana cjelina, ova zajednica začeta sa glavom Kristom i ukoliko je zasnovana na Njegovoj volji, ona je kršćanska pradatost. Ona je nešto, što ne postaje slobodnim ili nametnutim skupom vjernika, što ne počiva na dobroj volji kršćanskih ličnosti, što dakle ne pretstavlja samo sekundarni, svedeni sastav, nego je nešto što je bivstveno već dato u božjem planu spasenja prije svake kršćanske ličnosti. Zato je ona nadlična bitnost, nadosjetilna cjelina, koja ne pretpostavlja kršćanske ličnosti, nego ih ona tek stvara, tek rađa. Crkva ne postaje tim, što Petar i Pavao, Jakob i Ivan shvaćaju Isusovu tajnu, Njegovo božansko-čovječansko biće, i što na osnovu ove zajedničke vjere u Isusa stvaraju neku zajednicu, koja se zove po Isusu; u klici je Crkva već tu i prije nego li Petar i Ivan vjeruju, iako je ona tek skupom vjernika postala puna historijska stvarnost. Već je u tom smislu ona Božje djelo. Svetim utjelovljenjem Božjega Sina postala je ona cjelina, koja je pozvana da spasi ljude, ona je Kosmos ljudi, čovječanstvo kao cjelina, mnoštvo kao jedinstvo.

Ova misao ne leži na površini, ali se ipak tek s njom daće razumjeti vidljiva strana Crkve, smisao njene izvanjske pojave. Ako je Krist Onaj, kojim Ga priznaje Crkva, ako je On božansko-čovječanski Spasitelj ljudi — a On to jest — onda je pozvan, da s Bogom sjedini čovječanstvo, a ne ovog ili onog čovjeka, nego čitavo čovječanstvo kao jedinstvo, kao cjelinu. U tom je baš i bila nevolja nespasenog čovječanstva, bit teškog pračrijeha, da je Adamovim padom raspršeno nadnaravno sjedinjenje s Bo-

gom, u kojem je čovjek ispočetka bio stvoren i u kojem je čovjek jedino mogao da postigne svoje savršenstvo bića, svoju cjelovitost, svoju puninu. Adam nije samo za sebe otpao od Boga, nego u njemu i po njemu cijelo čovječastvo. To je temeljno uvjerenje kršćanstva, koje su započeli već pokanonski židovski spisi, a formulirao ga kao kršćanski vjerski članak osobito Pavao. Temelj je ovog kršćanskog stavka o pragrajehu i o istočnom grijehu, o spasenju po novom čovjeku Kristu, potresna ideja da se čovječanstvo ne smije smatrati kao zbroj istovrsnih bića, koja samo jedno za drugim nastaju i nestaju; ono se ne smije smatrati ni kao zbroj ljudi, koji su međusobno sjedinjeni, povezani zajedničkim porijeklom od praoca ili spolnim jedinstvom; čovječanstvo se mora shvatiti kao jedan jedinstveni čovjek. Ljudi su tako usko povezani međusobno u svojoj naravnoj biti, u svom tjelesnom i duševnom bivstvu; tako su jako sjedinjeni međusobno u svom mišljenju i htijenju, osjećanju i djelovanju; život, krepost i grijeh tako im je solidaran, da ljudi u Božjem planu spasenja dolaze u obzir samo kao cjelina, jedinstvo, kao jedan čovjek. Ne pojedinac, nego cijeli čovjek, punina izrazne forme čovječanstva, koja je rapršena na nebrojene inividualitete, koji tek zajedno sačinjavaju čitavog čovjeka; tek punina svih ljudi, koji su bili prije tisuću godina i koji će biti poslije tisuću godina: čovjek, cijeli čovjek. Iako je grijeh i sudbina pojedinca vlastita krivica i vlastita sudbina, ipak se ona tiče čitavog čovječanstva po veličini značenja, koje mu je odredio plan božanske Providnosti u skupnoj igri čovječanskog organizma.

To su misli, koje se tuđinski doimlju modernog čovjeka ili su ga se bar do nedavna tuđinski doimale. Sa renesansom započeo je individualizam zapadnjačke duše; sa dobom prosvjete započelo je komadanje i kidanje čovjeka i njegovih redova; napokon je s Kantom prodro u evropski duh bijeg od predmeta, od objekta, od transubjektivne stvarnosti, a s time je izazvan neukroćen subjektivizam: — sve nas je to otrglo od naših bitnih snošaja, pa i od našeg bivstvenog temelja, te od čovječanstva, koje nas je rađalo, nosilo, zakrililo. Zatvorili smo se u kućicu našega Ja te nismo našli više puta do čovječanstva, do punog cijelog čovjeka. Kategorija »čovječanstvo« bila je tuđa našem mišljenju. Mislili smo i živjeli smo samo još u kategoriji Ja. Čovječanstvo kao cjelina, kao punina, moralo se iznova pronaći.

Djelovanjem prkršćanskih ideja, uticajem socijalizma i svjetskog rata — ne gledavši na čisto filozofske, spoznajnoteoretske preokrete — započinje preokret čitave naše duhovnosti.⁵ Neugodno nam je u pustinji našega Ja te bježimo od sebe. I otkrivamo, da nismo sami, da je kraj nas, s nama, u nama čovječanstvo. Čudimo se, da nutarnje i mi pripadamo tom čovječanstvu, da nas s njom veže jedna zajednica sudbine i bića i jedna solidarna dužnost,

⁵ Isp. R. Guardini, O osjećaju Crkve, 1922, str. 2 i dd., 74 i dd.

da mi tek po njemu dolazimo do naše cijele svojstvenosti, da se naše biće u njemu i po njemu usavršuje do cijelog čovjeka. Iz tog novog duhovnog stava možemo da procijenimo ogromno značenje kršćanskih temeljnih misli o pračovjeku i o novom čovjeku, o Adamu i Kristu. U Adama koji je kao pračovjek pozvan na milosno sudjelovanje na božanskom životu, stavio je Bog, Stvoritelj, cijelo čovječanstvo. Adamov pad bio je pad čitavog čovječanstva. Čovječanstvo je otrgnuto od svoga prvotnog nadnaravnog cilja te je samo još u ludom viru kružilo oko sebe kao planeta, koja se otrgla od svoje matične zvijezde. Vlastito Ja postalo je središte njegove čežnje i želje. Boga, izvora duhovnosti, osjećao je čovjek kao teret. U religijsko-moralnom smislu bio je Adam prvi »autonomni« čovjek, kad je otrgnuo plod sa drveta života. Tako čovjek nije ništa više imao, iz čega bi crpio svoju snagu, nego samo svoje sićušno Ja. Napustio je vječno tekući izvor životne vode, te si u vlastitom Ja iskopao jednu cisternu. I voda iz te cisterne brzo se ispila. Čovjek je obolio i umro na samome sebi, umro je na svojem Ja. I cijelo je čovječanstvo umrlo s njime. Tada je prema Božjoj vječnoj ljubavnoj odluci nastupio novi čovjek, čovjek novog, trajnog, nerješivog sjedinjenja s Bogom, Krist Gospodin. U Njegovom Ja zalutalo čovječanstvo, od svog božanskog korjena otrgnuti čovjek opet je jednom zauvijek sjedinjen sa božanstvom, sa životom sviju života, sa izvorom svake snage, istine i ljubavi. Čovječanstvo — ne samo ovaj ili onaj, ne samo Ti i Ja, nego cijelo čovječanstvo, cjelina sviju ljudi, — opet je vraćeno živom Bogu iz njegove strašne dijaspore, iz njegove rascjepkanosti. Stvoren je opet cijeli čovjek, trajno sjedinjen s Bogom, tako sjedinjen, da je za čovječanstvo kao za cjelinu spasiteljska milost neizgubiva, iako se pojedinac može riješiti ovoga jedinstva. Tako je Krist u Svojoj božansko-čovječanskoj osobi novo čovječanstvo, novi početak, cijeli čovjek u potpunom značenju te riječi.⁶

S tog je stanovišta jasno: Crkva je kao organska zajednica začeta već u tajni Utjelovljenja. »Mnogi«, zbroj svih od Krista spasenih, jesu u svojem nutarnjem međusobnom odnosu, u njihovom »jedan u drugom« i »jedan za drugog« u njihovoj organskoj zajednici, objektivno i jednom zauvijek Kristovo Tijelo, u koliko su

⁶ Nijedan od crkvenih otaca ne ističe tako snažno mistično jedinstvo Krista i vjernika kao sv. Augustin. Pomoću njega hoće on da shvati crkvenu bit: cum ille caput, nos membra, unus est Filius Dei (in ep. Jo. tr. 10, 3). Aliter enim est in nobis tamquam in templo suo, aliter autem, quia et nos ipse sumus, cum secundum id, quod ut caput nostrum esset, homo factus est, corpus ejus sumus (in. Jo. ev. tr. III, 5). Et nos Ipse (serm. 133, 8). Ille caput cum ceteris membris unus homo est. Et cum ascendere nemo potest, nisi qui in eius corpore membrum ipsius factus fuerit, impletur: quia nemo ascendit, nisi qui descendit... igitur jam non duo, sed una caro (serm. 91, 6, 7). Isp. K. Adam, Krist, naš brat, 1929, str. 47 i dd.; Raoul Plus, U Kristu Isusu, 1927, str. 27 i dd. Metafiziku zajednice napisao j D. von Hildebrand 1930, str. 412 i dd.

spaseno čovječanstvo, »opet pomireni« svijet (Augustin, sermo 96, 8.).

U svijetlu spasiteljske ideje zaista je tako: Crkva nije onda nastala, kad su Petar, Ivan i Pavao uzvjerovali. Zapravo je ona bila već tu, kad je božanska Riječ sjedinila Svoju narav sa ljudskom naravi u jedinstvo Svoje osobe. Utjelovljenje Krista je za spasenog vjernika utemeljenje, začecje, one zajednice, koju zovemo Crkva. Kristovo Tijelo i kraljevstvo Božje već je gotovo stvoreno u času, kad je Riječ tijelom postala. Uz grčke Oce osobito je veliki učitelj hiponski, sv. Augustin, vidio ovu vezu između utjelovljenja i Crkve te na osnovu nje uvijek iznova dokazivao nadnaravnu uzvišenost crkvenog bića.⁷

Ovu vezu treba uzeti na srce, da se zna procijeniti katoličko crkveno shvaćanje u svoj dubini. Tek s tog stanovišta sasma razumijemo, zašto je ideja zajednice njegova premoćna ideja; zašto zajednicu ne stvaraju vjernici, zašto ona ne može da bude tvorovina od Ja i Ti, nego je nadlična cjelina, koja prožima i nadilazi cijelo čovječanstvo, kojemu je potrebno spasenje. Kao takva cjelina ona nije nešto, što se rasplinulo te se ne da odrediti, nego je ona konkretna nutarnja cjelina spasenih, s Kristom sjedinjeno čovječanstvo. U katoličkoj slici Crkve stoji kao odlučna veličina cijeli čovjek, ne samo Ti ili Ja.

Iz toga slijede dva važna zaključka. Jedan smo već istakli. On glasi: Savršena i iscrpna objava božansko-čovječanskog Isusovog spasiteljskog duha, njegovo stvarno utjelovljenje, ukazivanje, ne slijedi u pojedinoj ličnosti, nego u zajednici kao zajednici, ne u Ja, nego u Mi. U zajednici, u Mi objektivira se Kristov duh. Vidljivost Crkve nije dakle samo u vidljivosti pojedinih njenih članova, nego u vidljivosti njene skupne cjeline, njene zajednice. Gdje je zajednica, gdje je nadosjetna zajednica, ondje dijelovi jesu jedan za drugog i jedan s drugim. To je drugi zaključak, koji se izvodi iz tajne Kristovog utjelovljenja. Cjelina spasenih sa Utjelovljenim nije neko izvanjsko poredani red dijelova, nego organska cjelina, koja se nutarnje dijeli na udove. Ako je Tijelo Kristovo pravo tijelo, mora da ima udove i organe, koji imaju vlastite zadaće i poslove, koji opet služe izgradnji bitne tjelesne forme, koji su dakle jedan za drugog tu. Već prvi apostol, koji je u crkvenu uporabu unio izraz »Kristovo Tijelo«, opisuje ondje, gdje razvija misao o Kristovom Tijelu, u 12 glavi 1. pisma Korinćanima, orđanske funkcije ovoga tijela: »Ima raznih darova, ali jedan je Duh. Ime raznih zvanja, ali jedan je Gospodin, te ima raznih sila, ali jedan je Bog, koji sve djeluje u svemu. Kao što je jedno tijelo, te

⁷ Augustin: Dominus autem securum moriens dedit sanguinem suum pro ea, quam resurgens haberet, quam sibi jam conjunxerat in utero virginis. Verbum enim sponsus et sponsa caro humana; et utrumque unus Filius Dei et idem filius hominis, ubi factus est caput ecclesiae, ille uterus virginis Mariae thalamus eius, inde processit tamquam sponsus de thalamo suo (in Jo. Ev. tr. 8, 4).

ima mnogo udova, ali svi su udovi tijela, makar ih mnogo ima, jedna cjelina, isto tako i Krist... a vi ste pak Kristovo Tijelo i udovi, svaki prema svom dijelu. Bog je u općini najprije postavio apostole, onda proroke, na trećem mjestu učitelje, zatim čudotvorce, onda darove liječenja, pomoćnike, vladaoce, razne jezike« (12, 4, itd.). Stvarna je misao apostola, da zajednica po biti nužno mora da je raščlanjena na udove, da tijelo djeluje u množini organskih funkcija, da se jedan Kristov duh uzdržava u cjelini punine. Svakako da Pavao još ne upotrebljava oštro teološko razlikovanje raznih životnih funkcija organizma. Njega je donio tek kasniji razvoj i mišljenje, kojim je razvoj vladao. Ovo je dovelo do toga, da se opazilo, da jedni darovi, kao dar apostolata, učitelja i upravljača, spadaju na održanje biti Crkve te joj se ne mogu oduzeti. Drugi pak darovi, kao dar proroštva, stvaranja čudesa, jezika, radaju se iz preobilnosti kršćanskog života, te se moraju procijeniti kao znak i izraz nutarnjeg života, a ne kao nosioc.

Temeljna misao, da Kristovo Tijelo jest i da mora biti organsko tijelo, da bivstveno složno djeluje u mnoštvu zadaća, i da je ovo mnoštvo spojeno jednim Kristovim duhom u nutarnju cjelinu, ova misao jest prapaulinska, nasljedstvo i temeljni dio čitavog kršćanskog navješćivanja.

U čemu je dakle pobliže to raščlanjenje Kristovog Tijela, cjeline u punini, punine u cjelini? Prije svega treba kazati: budući da je cjelina, zajednica, nosilac Isusovog duha, a ne pojedinac, te budući da je vidljivost te bivstvene cjeline u tom, što se ona vidljivo pokazuje, dobiva vidljivi organizam Crkve radi svoje vidljivosti jedan princip cjeline, koji je posađen u tlo stvarnosti. U tom principu nadlična cjelina sviju vjernika dolazi do svojeg vidljivog prikaza, te on tu cjelinu štiti, nosi i uzdržava. P a p a je kao stijena Crkve vidljiva pojava i stalno jamstvo za tu cjelinu. Stoga nam je odmah jasno: u papinstvu se najbolje izrazuje prvobitna forma Crkve i njeno osnovno određenje kao jedinstvenog životnog sustava. U papinstvu crkvena zajednica teži i dolazi do najbudnije svijesti o svojoj nužnoj cjelini. U papinstvu ona priznaje o samoj sebi, da je jedno Kraljevstvo, jedno Tijelo Kristovo na zemlji. Vjernik nikada ni ne dijeli papu od te cjeline kao neku veličinu, recimo kao neku karizmatičku osobu, koja bi imala nadzemaljske punomoći poput Mojsije ili Ilije. Kao vidljiva glava papa mu je vidljivo utjelovljenje crkvenog jedinstva, onaj realni princip, u kojem se uoblikuje nespaseno čovječanstvo kao čitava, složna cjelina. U papi vjerniku postaje jedinstvo braće vidljivo. Pogled prelazi preko svih ograda pojedinaca, preko granica zemalja i kultura, preko svih mora i pustinja. Čitavo, veliko kršćanstvo, njegovi nutarnji odnosi, njegovo veliko sveto jedinstvo ljubavi ukazuje se u papi vidljivo i kao ponosna stvarnost, koja čovjeka diže. Zato mu tu ljubav i poštivanje papinstva ne može oduzeti ni jedna zloraba papinske vlasti i nijedna ljudska slabost nosioca tijare. Kad vjernik ljubi papinu ruku, on ljubi svu svoju braću,

koja su s njime u jedinstvu. Srce mu se širi do srca čitavog kršćanstva, cjeline u punini.

I sam papa uči, djeluje, bori se, trpi samo u toj cjelini. Kako je on prema mudrom vodstvu Providnosti u isto vrijeme biskup rimske općine, može da izda naredbe i odluke, koje vrijede samo za rimsku općinu, te zato imaju samo mjesno značenje. Ali kad on govori kao papa, kao Petrov nasljednik, govori on kao vidljivi nosilac i jamac cjeline božanskim autoritetom, koji obvezuje sve vjernike na poslušnost. Onda govori iz složne punine Kristovog Tijela, kao princip, u kojem je nadosobna cjelina Kristovog Tijela postala vidljiva stvarnost za prostorni i vremenski svijet. On dakle ne govori kao moćni vladar u smislu apsolutističkog doba, nego kao glavar Crkve, u nutarnjem najživljem snošaju prema crkvenoj zajednici. Zato on ne može kao delfijska Pythia da izda vjerske odluke prema dosjetku razularenog mišljenja ili mnijenja. Što više, kako Vatikanum ističe, on je strogo dužan u savjesti, da naviješta i tumači Objavu, koja se nalazi u pisanoj i nepisanoj svijesti Crkve, u vjerskim izvorima sv. Pisma i vanbiblijske Predaje.

S druge strane leži u samoj biti Crkve kao nadosobne cjeline, a s time leži i u biti papinstva, da se papa ne smije smatrati kao prost delegat, povjerenik Crkve, kao sluga, i navijestitelj javnog mnijenja u Crkvi. Baš zato ono »Mi« crkvene zajednice ne nastaje crkvenim udovima niti im zahvaljuje svoje bivovanje, nego je ono u Utjelovljenom nadosobna cjelina, jedan organizacioni princip, koji djeluje u sebi i iz sebe, ono je samostalna bitna forma; upravlja papa, u kojem ovo »Mi« dobiva po volji Kristovoj vidljiv oblik, snagom vlastitog prava, apsolutno, ex esse, t. j. on ni u kojem pogledu nije u svojoj djelatnosti vezan na ikoje djelovanje udova Kristovog Tijela, niti na pristanak skupnog episkopata niti pojedinih biskupa ili drugih vjernika. On nije samo »pastir« kraj drugih pastira, on je mnogo više pastir, kojemu su povjerene jedino ovce Mesije (isp. Mat. 21, 15 itd.). I on nije samo jedan kamen u zgradi, niti samo prvi kamen, nego je stijena (isp. Mat. 16, 18) prema kojoj sve drugo kamenje ima taj odnos, da ga ona nosi, da je potpuno ovisno o njoj u čitavoj svojoj biti i djelovanju. Upravo monumentalnim naglaskom opisuje novi crkveni Zakonik (can. 218 § 1, 2) papinsku punomoć, koja je »neovisna od svakog ljudskog autoriteta«, koja neposredno obuhvata ne samo pojedine »Crkve«, nego i pojedine »pastire i vjernike« (suprema et plena potestas jurisdictionis in universam ecclesiam).

Što je papinstvo za cijelu Crkvu, to je analogno biskup za pojedinu općinu, biskupiju. On prikazuje, objektivira njeno nutarnje jedinstvo, vidljivu međusobnu ljubav vjernika, vidljivi međusobni odnos vjernika (Möhler). Tako razumijemo, zašto katolik ne poznaje časnijeg imena na zemlji od pape i biskupa, i kad u vremenima, u kojima je katolička svijest prožela čitav zapadnjački svijet, nijedna počast, nijedan ukras nije bio predragocjen a da ne bi pristao papi i biskupu. To nije bilo niti je sada radi osobe pape

ili biskupa — nitko ne razlikuje oštrije između osobe i zvanja od katolika; — to je namijenjeno i namjenjuje se njihovoj uzvišenoj zadaći, da ostvare, prikažu i uzdrže jedinstvo Kristovog Tijela na zemlji. Tko je bio svjedok biskupske svečane mise te se divio ogromnom čaru i sjaju, punini ceremonija, koje okružuju osobu i djelovanje Pontifexa, taj samo napola govori istinu, kad u tom vidi odjek, ostatak bizantinskog i rimskog dvorskog ceremonijala. Živa snaga, premoćna misao ovog sjaja jest zahvalna, prebujala radost vjernika nad njihovom Crkvom, nad njenom silnom cjelinom nad Ja bratske zajednice, koja je u biskupu postala osobna, nad Ja jednog Kristovog Tijela. Jedan Bog, jedna vjera, jedna ljubav, jedan jedini čovjek: To je svijetla misao, koja vodi do umjetničko-religijoznog oblikovanja te produhovljuje cijeli crkveni sjaj. To je traženje i nalaženje ljubivi, ljubavi do Krista i braće, koja su u Njemu sjedinjena u cjelinu.

U svijetlu ove temeljne misli o papinstvu i biskupstvu rješavaju se sami od sebe prigovori, koje neki dižu u ime Kristove poniznosti i bratske ljubavi protiv postanka crkvene vlasti. U riječima, kojima je Isus riješio spor među učenicima, misle neki da je »najači nutarnji argument« protiv primitka, da je papinstvo Kristova ustanova.⁸ Isusovi su se učenici rasrdili na molbu Zebadajida, da ovi jednom sjede s desne i s lijeve Gospodinove. Tada ih pozove Isus te im reče: »Znate, da oni koji se smatraju za vladare narodne, gospoduju nad njima i prvaci njihovi da ih tlače. Ne smije tako da bude među vama. Nego koji hoće da bude velik među vama, neka bude vaš sluga, i koji hoće prvi da bude među vama, neka bude sluga svima. Jer i Sin čovječji nije došao, da mu služe, nego da služi i daje život Svoj u otkup za mnoge.« (Mark. 10, 42 itd.)

Isus ovdje odbija od Svojih učenika bezobzirno gospodstvo, nasilje, kako su ga vršili savremeni vlastodršci, osobito helenistički knezovi. Ne nasilno vladanje, nego služenje neka je oznaka Isusovog učenika. U Božjem kraljevstvu ne »igra se gospodara« niti »se osjeća nečija moć«, nego vlada ljubezno služenje, služeći ljubav. Već gole riječi označuju, da Gospodin nije htio da osudi svaku vlast i moć, nego samo onu vlast, kojoj je bit korist i nasilje. Još očitije ističe ovaj smisao Isusovih riječi evanđelista Luka, koji ovako saopćuje (22, 24 itd.): »Najveći među vama neka bude najmanji, i poglavar kao sluga«. Prema tome Krist upravo pretpostavlja, da u općini učenika ima »najvećih« i »poglavara«. Zahtjev bratske poniznosti i ljubavi ne upravlja se protiv hijerarhije, nego protiv njenog sebičnog izrabljivanja. Kako bi se onda i mogao Krist prikazati kao uzor služeće bratske ljubavi, kad se istom zgodom svečano označuje kao »Sin čovječji«, tj. kao Gospodin budućnosti, kao vlastodržac. Kao što Isusova bratska ljubav ni najmanje ne isključuje Njegovu visoku čast kao Sina Čovječjega, isto se tako ne može Njegova zapovijed poniznosti i ljubavi upraviti

⁸ F. Heiler, isto str. 40.

protiv svake poglavarске vlasti. Značilo bi dakle iskriviti Isusovu misao, kad bi se crkvena dogma o bezuvjetnoj supremaciji pape dovela u nutarnju nopomirljivu suprotnost sa Isusovom riječi o poniznosti i bratskoj ljubavi. Protivno je istina. Baš u ispravno shvaćenoj ideji papinstva i biskupstva dobiva ova riječ svoje sjajno ispunjenje. Jer po tome nije papinsko zvanje — promatrano iz nadnaravne bitnosti Crkve — ništa drugo nego osobna ljubav, vidljivo jedinstvo ljubavi Kristovog Tijela na zemlji. Njegova je bit baš protivno od svakog nasilnog gospodstva, ono nije iz sebičnosti, nego ljubavlju rođeno. Papinstvo i biskupstvo je božanska punomoć, ali punomoć u službi ljubavi. Istina je, da ponekad papina opomena oštro i snažno odjekuje katoličkom svijesti. Kao da Pavao viče: »Zar da sa šibom dođem k vama!« (isp. 1. Kor. 4, 21), a ponekad ori njegovo izopćenje »u istom glasu i jeziku« (Heiler) kroz svijet kao nekad izopćenje sv. Pavla, kad je nečudorednog Korinćanina izbacio iz crkvene zajednice. Ali i ta ljubav srdžbe i kazne ostaje ljubav, ljubav k bratskoj zajednici. U toliko ima papa primat ljubavi. I nema crkvene vlasti, koja bi se smjela drugačije ispoljiti nego li u služućoj ljubavi. Jao Pontifexu, koji bi svoju prednost u ljubavi zlorabio na lične ciljeve, na zadovoljenje ličnog gospodstva ili gramzivosti ili drugih strasti. On bi se ogriješio o Kristovo Tijelo, on bi činio nasilje Isusu. On bi spadao pod sud kao nijedno drugo udo Kristovog Tijela. Kako će mu strašno odzvanjati Gospodinova riječ na sudnjem danu, kad ga zapita Uskrsnuli: »Petre, ljubiš li Mene, ljubiš li Me više nego ovi?« To je velika sveta prednost njegovog zvanja, da ljubi Krista i Njegovo Tijelo više nego drugi, da ostvari počasni naslov, koji je Grđur Veliki pridržao papi: da bude »Sluga slugu Božjih!« Papa Pijo XI .veli u svojoj prvoj okružnici Arcanum Dei, da »poglavari nisu ništa drugo nego sluge javnog dobra, sluge slugu Božjih, prije svega slabih i potrebnih, po Gospodinovom primjeru.«⁹

Zvatnje je papino bitno služba zajednici, ljubavi, predanosti. I gdje nema zvanja, gdje ne dolazi u obzir biskup i papa nego ličnost, ondje nema u Crkvi stepeni vlasti, ondje vrijedi Isusova riječ: »Svi ste braća!« (Mat. 23, 8). U istoj okružnici papa ističe snažno: »Samo u tom carstvu ima prava jednakost prava, u kojoj smo svi snabdjeveni istom veličinom, istim plemstvom, oplemenjeni istom dragocjenom Kristovom Krví.« U Kristovom kraljevstvu ima samo jedno plemstvo, plemstvo duše. Nosilac trostruke krune nema prednosti da bude stijena za sebe, nego za svoju braću. Za samog sebe nema on ni veća kršćanska prava ni manje kršćanske dužnosti od najsiromašnijeg prosjaka na ulici. I on, on prije svega, treba Božjeg milosrđa i molitve svoje braće. I kad ga savjest kori, mora se i on pokoriti sudu svog ispovjednika, pa nek je to i najprostiji kapucinski redovnik. I kad bi poput

⁹ S osobitom ljubavlju opisuje Augustin crkveno zvanje kao dijakoniju ljubavi. Isp. m. o. c. Faust. 22, 56: praesunt, non ut praesint, sed ut prosint; c. ep. Parm. 3, 3, 16: sic praees fratibus, ut eorum servum se esse meminerit.

Zebedejevih sinova uzviknuo Isusu: »Gospodine, daj da u Tvojoi slavi sjedim s desne ili lijeve Tvoje«, tada bi i njemu njegov duhovni vođa odgovorio: »Ne znaš, što moliš. Možeš li da piješ čašu, koju Isus pije?« Crkvena povijest dokazuje svakom nepristranom, kako su mnogi nosioci tijare ozbiljno shvaćali svoje lične dužnosti, kako uzvišenost njihovog zvanja nije ugušila duh poniznosti, ljubavi i predanosti, nego ga preobrazila do najdublje pobožnosti. Istina je da su neki pape, osobito 10. stoljeća i doba renesanse, platili svoj žalostan tribut ljudskom elementu. Ali njihov broj blijeđi pred sjajnom četom svetaca i mučenika, koju je već rimska stolica poklonila Crkvi. Što je evangelički teolog Walter Köhler¹⁰ napisao o papi Piju X., to vrijedi bitno o većini rimskih papa: »Nije imao oka za ono, što se danas nazivlje državna vlast u modernom društvenom uređaju. On je bio svećenik, koji je visoko uzdignuo Hostiju, ne obazirući se ni lijevo ni desno, te je htio da pronese svog Spasitelja kroz svijet.« Papinstvo u svojoj ideji i bitnosti jest: nositi Spasitelja kroz svijet, predati se u službu zajednice.

Tako je uništena u temelju svaka sebičnost, nasilno gospodstvo, privilegirano pravo u Crkvi. U toliko je ona ispunjenje najponosnijeg sna demokratske jednakosti. Jedinstvo i bratska ljubav sagradila si ovdje kuću, kuću, u kojoj — kako Ciprijan veli, a Augustin ponavlja (de bapt. s. Don. 7, 49) — samo oni stanuju, koji su jednog srca i jednog duha. Duh Učitelja provejava prostorijama, onaj duh, koji nam je dao svijetlu riječ: »Samo je Jedan vaš Učitelj, a vi ste svi braća«.

Karl Adam

KNJIŽEVNOST

Maximilianus Rast S. J., Theologia naturalis in usum scholarum. Institutiones Philosophiae Scholasticae, Pars VI, 8°, XIV + 245, Herder, Freiburg i. B. 1939. Cijena broš. RM 3,20, uvezano 4, 20.

Kako smo već javili (Život 1938, 444), profesori filozofskoga fakulteta u Pullachu kod Münchena započeli su izdavati u Herderovoj nakladi novu zbirku školskih priručnika za predavanja u filozofiji, i to na latinskom jeziku, jer je prema crkvenim propisima latinski nastavni jezik u sistematskoj filozofiji. Isti profesori izdaju u istoj nakladi zbirku prikaza filozofije na njemačkom jeziku za šire, ne samo školske krugove. Nova se zbirka odlikuje svestranim dodirom sa suvremenim problemima i poznavanjem najnovije filozofijske literature. Ovo vrijedi i za Rastovu »Theologia naturalis«. Uza sve to ovi su priručnici — latinski — zadržali strogu skolastičnu metodu i formu. Nakon kratkog uvoda u neki problem postavlja se teza, protumači se smisao raznih termina, navode se razna rješenja ili sentence, postavljaju se dokazi, slijede korolariji i skoliji, zaključuje se rješavanjem poteškoća. Dakle klasični školski način. Zato je takav priručnik plod, pa i vrelo jasnoće. Po sebi se razumije, da je nauka potpunoma sigurna, makar ne bila isključena mogućnost različitoga mišljenja, dapače oštih opreka između raznih škola. Osobito u teodiceji imade takvih

¹⁰ Kršćanski svijet, 1914, str. 913.